

Projekt „Dialog” 2019–2021 (0023/2019)

Raport przedstawiający zakres i kryteria rozważalności moralnej w etyce środowiskowej (zadanie nr 3)

Wprowadzenie

Idea rozważalności etycznej jest jedną z najważniejszych koncepcji etyki środowiskowej. Niniejszy raport przedstawia (1) jej podstawowe założenia, (2) omawia zakres rozważalności etycznej, oraz (3) prezentuje dodatkowe koncepcje związane z nią.

Rozważalność moralna i podopieczni

Etyka środowiskowa, w przeciwieństwie do etyki tradycyjnej, zakłada, że nie tylko relacje między ludźmi powinny być rozważane w kategoriach moralnych, ale też, że byty pozaludzkie zasługują, by zachowania wobec nich rozważać moralnie (*consider morally*). Ten stan zasługiwania etyka środowiskowa określa mianem „rozważalności moralnej” (*moral considerability*), który został ukuty przez Kennetha Goodpastera w 1978 roku.

Co istotne, podleganie namysłowi etycznemu nie wymaga, aby byty nim objęte, same były zdolne, aby tak oceniać własne działania. W tym znaczeniu koncepcja rozważalności etycznej jest kompatybilne z podziałem na „moralnych podopiecznych” (*moral patients*) i „moralnych sprawców” (*moral agents*). Moralni podopieczni to istoty, wobec których posiadamy

zobowiązania etyczne, natomiast moralni sprawcy to istoty, które są etycznie odpowiedzialne za swoje działania. W tym rozróżnieniu szczególnie ważne jest to, że wszyscy moralni sprawcy są moralnymi podopiecznymi, ale nie wszyscy moralni podopieczni są moralnymi sprawcami (jak jest na przykład w przypadku małych dzieci lub chorych psychicznie osób).

Novum, jakie wprowadza etyka środowiskowa, to uznanie, że moralnymi podopiecznymi mogą być także pozaludzkie byty naturalne. Innymi słowy, etyka środowiskowa przyznaje rozważalność moralną naturalnym bytom pozaludzkim.

Zakres i kryteria

Byty naturalne stanowią oczywiście zbiór bardzo zróżnicowany. Etyka środowiskowa nie tylko nie ignoruje tego faktu, ale czyni go jednym z najważniejszych tematów w dyskusji o zakresie rozważalności etycznej.

Aldo Leopold, jeden z założycieli etyki środowiskowej, twierdził, że natura jako całość zasługuje na szacunek. Kryterium oceny moralnej zachowań wobec niej powinno więc być zagrożenie lub przyczynianie się do zachowania integralności przyrody, jej stabilności oraz bioróżnorodności”. J. Baird Callicott, który rozwinął to podejście, określane mianem „etyki ziemi („Land ethic”), zawęził zakres przyrody do tzw. dzikiej przyrody. Rozważalność etyczna przysługuje zatem bytom, które są częścią (dzikiej) przyrody jako całego systemu.

Stanowiło to jedną z głównych kontrowersji między J. Baird Callicottem a Peterem Singerem i Tom Reaganiem. Ci ostatni nie zgodzili się z podejściem Callicotta, argumentując, że rozważalność etyczna powinna być przyznana wszystkim zwierzętom, w tym hodowlanym, ponieważ one też są zdolne do odczuwania bólu. Cechą, która kwalifikuje tu dany byt do

rozważalności etycznej, jest zatem zdolność do cierpienia. Przyjmując taki punkt widzenia, naganne moralnie jest zachowanie, które powoduje zadanie bólu.

Część badaczy uznała takie podejście za zbyt mało inkluzywne i argumentowała za włączeniem wszystkich bytów ożywionych w zakres rozważalności etycznej jako teleologicznych centrów życia (m.in. Paul Taylor). W myśl tego stanowiska na rozważalność zasługują byty, które mają własną, wewnętrzną zasadę rozwoju. teleologiczny rozwój. Zachowanie zaś jest oceniane przez pryzmat tego, czy przyczynia się, czy też utrudnia ów teleologiczny rozwój.

Jeszcze inna grupa etyków środowiskowych zrobiła krok dalej i zdecydowała się na objęcie rozważalność wszystkich bytów naturalnych (w tym nieożywionych) jako unikatowych jednostek. Argumentują oni ponadto, że granica między bytami ożywionymi i nieożywionymi, jak pokazują badania, jest nieostra. Na tej podstawie twierdzą, że niewłaściwe zachowanie to te, które powoduje utratę integralności danego bytu lub zaprzestanie jego istnienia.

Bezpośredniość, etyczny ekstensjonizm i egalitaryzm

W koncepcji rozważalności etycznej ważne jest założenie jej bezpośredniości. Przyjmuje się, że tylko bezpośrednio nakierowanie uwagi o charakterze etycznym gwarantuje wystarczający szacunek i troskę o dany byt, eliminując ryzyko, że jego dobro zostanie zignorowane lub przeoczone na rzecz innego typu bytów lub przyrody jako całości.

Rozszerzenia zakresu rozważalności określane jest jako „ekstensjonizm etyczny”. Jest ono niezależne od argumentacji na rzecz „egalitaryzmu etycznego”, który zakłada, że wszystkie bytom powinna przysługiwać jednakowa status etyczny. Ekstensjonizm przyjmuje, że

powinniśmy (wyjściowo) brać pod uwagę interesy wszystkich bytów, co nie oznacza, że musimy je sobą zrównać. Artefakty, tj. rzeczy użytkowe, są jednak zasadniczo wykluczone przez etykę z bezpośredniego namysłu etycznego ze względu na ich podrzędny status ontologiczny względem bytów przyrodniczych (patrz Raport 2).

Literatura

Attfield, R. *Beyond Anthropocentrism*, [w:] *Philosophy and the Environment*, red. Anthony O'Hear, Cambridge 2011.

Bernstein, M. 1998. *On Moral Considerability: An Essay on Who Morally Matters*. Oxford: Oxford University Press.

Birch, T. (1993). Moral considerability and universal consideration. *Environmental Ethics*, 15(4), 313–332.

Brennan, A. (1984). The moral standing of natural objects. *Environmental Ethics*, 6(1), 35–56

Callicott, J. B. (1980). Animal liberation: A triangular affair. *Environmental Ethics*, 2(1980), 311–328.

Goodpaster, K. (1978). On being morally considerable. *Journal of Philosophy*, 75(6), 310–311.

Goodpaster, K. (1980). On stopping at everything. *Environmental Ethics*, 2(3), 281–284.

Holy-Luczaj, M. (2020). Artifacts and the limitations of moral considerability. *Environmental Ethics*, 41(1), 69–87.

Horta, O. (2018). Moral considerability and the argument from relevance. *Journal of Agricultural and Environmental Ethics*, 31(3), 369–388

Leopold, A. (1987). *The land ethic*. In A. Leopold (Ed.), *A sand county almanac: and sketches here and there*. Oxford: Oxford UP.

Naess, A., & Sessions, G. (1995). *Platform principles of the deep ecology movement*. In A. Drengson & Y. Inoue (Eds.), *The deep ecology movement. An introductory anthology*. Berkeley: North Atlantic Books.

Piątek, Z., *Etyka środowiskowa. Nowe spojrzenie na miejsce człowieka w przyrodzie*, Kraków 1998.

Regan, T. (1983). *The case for animal rights*. Berkeley: University of California Press.

Singer, P. (1975). *Animal liberation: a new ethics for our treatment of animals*. New York: Avon.

Singer, P. (1989). *All animals are equal*. In: T. Regan and Peter Singer (eds.), *Animal Rights and Human Obligations*. New Jersey: Prentice-Hall, 1989, 148–162.

Taylor, P. (1986). *Respect for nature*. Princeton UP: Princeton.

Zarosa U., 2015, *Moralny status zwierząt*, Warszawa Wydawnictwo Naukowe PWN.